

РОЗДІЛ 6.**ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО****Нікітіна Діана Олександрівна**

здобувачка вищої освіти факультету «Менеджменту», спеціальності 073 Менеджмент,
Миколаївський національний аграрний університет, Україна

Воробйова Олександра Сергіївна

здобувачка вищої освіти факультету «Менеджменту», спеціальності 073 Менеджмент,
Миколаївський національний аграрний університет, Україна

Степанова Олександра Сергіївна

здобувачка вищої освіти факультету «Менеджменту», спеціальності 073 Менеджмент
Миколаївський національний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Соколік Віталій Дмитрович

проректор з адміністративного-господарської та правової роботи,
Миколаївський національний аграрний університет, Україна

ЦИФРОВА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУС ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПЕРСПЕКТИВИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджуються питання цифрової ідентичності та правового статусу штучного інтелекту (ШІ) в контексті адміністративного права. Розглядаються сучасні підходи до нормативного закріплення ШІ в Україні та за кордоном, зокрема в Європейському Союзі. Аналізуються перспективи та виклики, пов'язані з інтеграцією ШІ у правову систему, а також необхідність розробки ефективних механізмів правового регулювання. У роботі застосовано міждисциплінарний підхід, що поєднує методи правового аналізу, компаративістики, логіко-семантичного моделювання та елементів прогнозування.

Встановлено, що наявна законодавча база України не забезпечує чіткого визначення правового статусу ШІ, що ускладнює застосування норм адміністративного права до цифрових агентів. Зіставлення з європейськими практиками дозволило виокремити ключові напрями нормативного вдосконалення, зокрема — впровадження класифікації ШІ за рівнем ризику та закріплення його цифрової ідентичності як автономного об'єкта правового регулювання. Цифрова ідентичність ШІ повинна бути законодавчо

визначеною категорією, а сам ШІ — включеним у систему правового статусу суб'єктів/об'єктів адміністративного права. Такий підхід сприятиме правовій визначеності, прозорості алгоритмічного управління та мінімізації правових ризиків, пов'язаних із функціонуванням інтелектуальних систем в адміністративно-правовому просторі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *українською: штучний інтелект, цифрова ідентичність, правовий статус, адміністративне право, нормативне регулювання, цифрова правосуб'єктність, алгоритмічне управління.*

Вступ. Стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема систем штучного інтелекту (ШІ), докорінно трансформує правові, соціальні та управлінські практики сучасного суспільства. Інтеграція інтелектуальних алгоритмів у публічне управління, сферу надання адміністративних послуг, судочинство та інші сфери публічного права зумовлює необхідність переосмислення існуючих правових категорій і принципів, зокрема тих, що стосуються правосуб'єктності та ідентифікації учасників правовідносин.

Однією з ключових проблем, яка нині постає перед правовою наукою, є визначення правового статусу ШІ як потенційного суб'єкта або особливого об'єкта правового регулювання. У цьому контексті важливою стає ідея цифрової ідентичності ШІ — унікального інформаційного профілю, що дозволяє ідентифікувати конкретну інтелектуальну систему, встановлювати межі її автономії, відповідальності та функціонального призначення в адміністративно-правовому середовищі.

Національне законодавство України наразі не містить цілісного підходу до нормативного закріплення ШІ, що створює правові прогалини у регулюванні його застосування в межах публічного управління. Водночас міжнародна спільнота, зокрема Європейський Союз, активно працює над створенням комплексної правової рамки для регулювання використання ШІ, що може стати орієнтиром для імплементації відповідних норм у вітчизняну правову систему.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю формування ефективних правових механізмів, що дозволитимуть не лише інтегрувати ШІ в адміністративно-правову сферу, а й забезпечити належний рівень правового захисту для громадян, прозорість та підзвітність алгоритмічних рішень. Саме тому науковий інтерес викликає вивчення перспектив нормативного закріплення цифрової ідентичності та правового статусу ШІ в рамках адміністративного права України.

Постановка проблеми. Штучний інтелект стає не лише інструментом оптимізації адміністративних процесів, а й повноцінним учасником соціально-правових взаємодій. Водночас відсутність нормативного

РОЗДІЛ 6.**ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

визначення його правового статусу унеможлиблює формування чіткої системи прав та обов'язків, обмежує можливості регулювання адміністративних процедур за участю ШІ та створює ризики зловживань або правової невизначеності. Проблемним також є питання ідентифікації конкретних систем ШІ, що мають автономний характер функціонування. Відсутність поняття цифрової ідентичності в українському праві ускладнює встановлення відповідальності та правового режиму функціонування інтелектуальних агентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового статусу ШІ досліджуються як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. Серед українських науковців, що торкалися теми, варто виокремити праці Токарева К.С., Савліва Н.О., Тарасевич Т.Ю., Татаренко Г. В., Карпенко М. В., Щербина Б.С., Ткаченко В.В. У Європейському Союзі значний вплив на розвиток нормативного підходу мають документи, як-от White Paper on Artificial Intelligence (2020) та проєкт Artificial Intelligence Act (2021), які вводять принцип ризикоорієнтованого регулювання. Проте більшість публікацій зосереджуються на загальноправових аспектах ШІ, залишаючи поза увагою адміністративно-правовий вимір, що й обумовлює наукову новизну цього дослідження.

Мета статті — дослідити перспективи нормативного закріплення цифрової ідентичності та правового статусу ШІ в адміністративному праві України.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використано міждисциплінарний підхід, що поєднує методи формально-юридичного аналізу, порівняльного правознавства та елементів системного моделювання. Метод формально-юридичного аналізу дозволив з'ясувати існуючі дефініції правового статусу та цифрової ідентичності в правовому полі України та ЄС. За допомогою компаративного методу проаналізовано досвід країн Європейського Союзу щодо правового регулювання ШІ. Також застосовано метод логіко-семантичного тлумачення, що дало змогу уточнити зміст ключових понять у контексті адміністративного права.

Виклад основного матеріалу. Цифрова ідентичність є основою для визнання ідентифікації будь-якої технології в юридичному контексті. У випадку штучного інтелекту, цифрова ідентичність складається з численних елементів, які дозволяють системам ШІ функціонувати у суспільстві, зокрема, в адміністративних процесах. Це може включати алгоритмічні ідентифікатори, поведінкові характеристики системи та її взаємодію з іншими учасниками правовідносин. Цифрова ідентичність ШІ необхідна для створення юридичних гарантій для громадян, а також для забезпечення прозорості в процесі прийняття рішень, особливо в адміністративних справах. Відсутність чіткої ідентифікації ШІ у правовій системі України

створює серйозні проблеми, зокрема, у сфері адміністративного управління, де важливо контролювати дії автоматизованих систем та регулювати їх правовий статус.

У зарубіжних правових системах, таких як ЄС, створені концепції для реєстрації та перевірки цифрових ідентичностей ШІ, що сприяє розвитку прозорості й захисту прав споживачів і громадян. Україна ж тільки починає розвивати цей напрямок, і тому потрібно запроваджувати відповідні механізми для забезпечення правового статусу ШІ.

На сьогоднішній день українське законодавство не містить визначення правового статусу ШІ, що ускладнює його використання в адміністративних процесах. У законодавстві є лише згадки про інформаційні технології та цифровізацію адміністративних послуг, однак немає чіткої правової рамки для функціонування інтелектуальних систем. Це спричиняє правову невизначеність у випадках, коли ШІ взаємодіє з громадянами в межах адміністративних процедур.

Одним із найбільш важливих документів, що визначають напрямки розвитку штучного інтелекту в Україні, є Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (2020), яка окреслює загальні орієнтири та завдання для інтеграції інтелектуальних систем у державне управління. Проте цей документ не містить конкретних правових норм, що регулюють статус ШІ у публічному адмініструванні [1, с. 9].

Інші нормативно-правові акти, такі як закони «Про електронне урядування» та «Про захист персональних даних», не передбачають чіткої правової бази для інтеграції ШІ в адміністративні процеси. Закон «Про електронне урядування» в Україні має лише загальний характер і не визначає спеціальних положень щодо використання ШІ. Відсутність у законі норм, які регулюють автоматизовані рішення, створює правову неврегульованість у сфері електронного урядування, особливо в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій. Аналогічні проблеми виникають і в контексті захисту персональних даних. Зокрема, відсутні норми, які б визначали відповідальність за порушення конфіденційності або неправомірний доступ до інформації, обробленої за допомогою ШІ. Це спричиняє до ризиків з порушенням прав громадян через непрозорі алгоритми і ухваленням рішень без людського втручання. У цьому контексті важливо розглянути алгоритми штучного інтелекту, які можуть створювати проблеми. Зокрема, алгоритми машинного навчання (ML), що навчаються на історичних даних, які можуть відтворювати і посилювати упередження, дискримінуючи певні соціальні групи. Глибокі нейронні мережі (Deep Learning) часто є «чорними скриньками», рішення яких важко пояснити, що ускладнює аудит і прозорість, особливо у сферах медицини та правосуддя. Моделі обробки природної мови (NLP) і генеративні алгоритми можуть відтворювати

РОЗДІЛ 6.**ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

стереотипи, мову ворожнечі або дезінформацію. Соціальні алгоритми, що оптимізовані на залучення користувачів, можуть сприяти поширенню шкідливого контенту і маніпуляції громадською думкою. Крім того, алгоритми вразливі до навмисних атак, що дозволяє спотворювати їхні результати. Ці технологічні особливості підкреслюють необхідність прозорості, аудиту та відповідальності у використанні систем ШІ.

Законопроекти №8153 «Про захист персональних даних», орієнтований на норми Загального регламенту даних ЄС (GDPR), містить розширені положення щодо автоматизованої обробки даних і міг би краще регулювати застосування ШІ. Проте навіть цей проєкт не охоплює повною мірою специфіку технологій ШІ і не містить детальних норм щодо відповідальності за автоматизовані рішення.

Міжнародний досвід показує, що різні країни по-різному підходять до регулювання правового статусу ШІ. У Європейському Союзі активно розробляються нормативні документи, такі як Artificial Intelligence Act, який класифікує ШІ за рівнем ризику та встановлює вимоги до його використання в різних сферах, зокрема в адміністративному праві. ЄС пропонує створити реєстрацію ШІ-систем, що дозволить вести облік та забезпечити відповідальність за їх використання, а також упровадити систему ризикоорієнтованого контролю [2, с. 115]. Ці підходи лягли в основу конкретизованих механізмів регулювання ШІ в публічно-правовій сфері, які пропонуються для України.

Насамперед, створення централізованого реєстру державних систем ШІ з унікальними ідентифікаторами, потенційно на базі блокчейн-технологій, забезпечить прозорість, підзвітність і захист від неправомірного втручання. У цьому реєстрі фіксуються ключові дані про систему, її розробника, сферу застосування, відповідальних осіб, алгоритми, рівень ризику й результати аудитів. Вже існуючі державні чат-боти, такі як «Дія», «єМалятко», «Дія.Бізнес», «Дія.Підтримка», сервіси порталу «ЦНАП онлайн», чат-боти «Моя Держава», «Держслужбовець» та інші, мають бути зареєстровані у такому реєстрі. Це дозволить громадянам і контролюючим органам відслідковувати використання ШІ та оперативно ідентифікувати відповідальних осіб у разі порушень.

В Україні, через відсутність спеціального законодавства, ШІ в адміністративному праві фактично знаходиться на периферії правових норм, що визначають його статус. Проте в контексті цифровізації адміністративних процесів зростає необхідність у створенні правового регулювання цього питання, що дозволить інтегрувати ШІ в систему публічного управління без порушення прав громадян. Один із ключових аспектів, який необхідно враховувати при розробці правового регулювання ШІ в Україні, — це цифрова ідентичність таких систем. Потрібно визначити, що таке цифрова

ідентичність ШІ, як вона повинна бути зареєстрована та як її можна буде використовувати для встановлення відповідальності за дії таких систем.

Для вирішення цих проблем необхідно прийняти спеціалізовані нормативно-правові акти, які б регулювали цифрову ідентичність, права та обов'язки користувачів і розробників ШІ, а також відповідальність за неправомірне використання таких технологій у публічному управлінні.

У національному контексті визначення цифрової ідентичності ШІ поки що не знайшло свого відображення у законодавстві. Водночас Концепція розвитку ШІ в Україні містить опосередковані згадки про персоніфіковані технологічні рішення, однак вони не мають чіткого правового статусу [1, с. 8].

У країнах Європейського Союзу переважає перша модель — ШІ визнається технологічним об'єктом із підвищеним рівнем ризику. У проєкті Artificial Intelligence Act (2021) передбачено поділ ШІ-систем на категорії ризику (недопустимий, високий, обмежений і мінімальний), а також встановлено обов'язки для розробників та користувачів таких систем [2, с. 115]. У правовому полі України відсутнє як спеціальне визначення ШІ, так і його статус у системі адміністративного права. Концепція розвитку штучного інтелекту (2020) лише окреслює загальні напрями, не торкаючись аспектів правосуб'єктності [1, с. 4]. Функціонування ШІ в публічно-правовій сфері наразі відбувається без правової визначеності, що суперечить принципам прозорості та відповідальності в адміністративному управлінні. Це створює низку практичних ризиків, пов'язані з неправомірним доступом до персональних даних. Оскільки ШІ-системи обробляють великі обсяги інформації, зростає імовірність витоків, крадіжок або зловживань особистих даних громадян. Крім того такі системи вразливі до кіберзагроз, тому що ШІ-системи піддаються хакерським атакам, які можуть призвести до блокування роботи органів публічного управління, втрати або модифікації даних, що містять державну таємницю або персональну інформацію.

Окрему увагу слід приділити соціально-економічним наслідкам використання ШІ-систем. Автоматизація державних функцій потенційно спричинить скорочення робочих місць, що своєю чергою, може посилити безробіття та соціальну нестабільність.

Усі окреслені ризики можуть спричиняти порушення етичних норм, оскільки відсутність чітких правил і стандартів застосування ШІ створює загрозу порушення прав людини.

Адаптація моделі AI Act з її класифікацією системи за рівнем ризику надасть змогу диференціювати вимоги до систем залежно від їх впливу на права та свободи громадян. Системи високого ризику — наприклад, ШІ у судочинстві, автоматизовані рішення щодо соціальної допомоги чи відбору кандидатів на державну службу — повинні обов'язково проходити сертифікацію, аудит і підлягати суровому контролю. Системи середнього

РОЗДІЛ 6.**ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

ризик, як от чат-боти на порталі «ЦНАП онлайн», «єМалятко», «Дія.Бізнес», що допомагають оформити документи чи отримати консультації, мають відповідати вимогам захисту персональних даних і право на оскарження рішення. Низькоризикові інформаційні чат-боти, такі як «Моя Держава», чи «Держслужбовець», які надають довідкову інформацію без впливу на права громадян, підпадають під базові вимоги щодо захисту персональних даних і інформування користувачів про застосування ШІ.

Для безпеки даних у державних чат-ботах можуть застосовуватися різні механізми захисту. Зокрема, використовується український сервіс «Блокчейн», розроблений Центром стратегічних комунікацій, Держспецзв'язком, Кіберполіцією та Мінцифрою, який дозволяє виявити фейкові або шкідливі боти та запобігати витоку персональних даних через підробки. Також має застосовуватися архітектура чат-ботів яка базуватиметься на надійних протоколах шифрування, наприклад, у Viber застосовується наскрізне (end-to-end) шифрування, яке гарантує, що повідомлення шифрується на пристрої відправника і розшифровується лише на пристрої отримувача, що унеможлиблює доступ до їхнього змісту третім особам, включно з самим сервісом. Важливо впроваджувати політику конфіденційності та контролю доступу та навчати користувачів розпізнавати фішингові атаки та шахрайство. Системи мають підтримувати багатофакторну аутентифікацію до чат-ботів, а також забезпечувати можливість людського втручання у випадку сумнівних або автоматизованих рішень.

Впровадження комплексних технічних та правових механізмів безпеки є ключовим для надійного захисту персональних даних громадян у державних чат-ботах. Однак, зважаючи на специфіку України, важливо зазначити, що низький рівень цифрової грамотності серед населення створює значні виклики для розуміння та ефективного використання технологій штучного інтелекту. За даними Міністерства цифрової трансформації, лише 53-60% українців мають базові цифрові навички. Це означає, що значна частина населення потребує додаткової підтримки та навчання для комфортної взаємодії з цифровими сервісами. Крім того, слабе покриття мобільного 4G у сільській місцевості – близько 60% території – обмежує доступ мешканців сіл до швидкого та надійного інтернету. Це створює додаткові бар'єри для використання цифрових державних послуг і сервісів із ШІ, які потребують стабільного з'єднання. Для подолання цих викликів в Україні реалізувалась масштабна освітня платформа «Дія.Цифрова освіта», яка надає безкоштовний доступ до понад 16 курсів з цифрової грамотності, включно з темами безпеки в інтернеті, штучного інтелекту, цифрових технологій для різних категорій населення – від школярів до людей поважного віку та осіб з інвалідністю. Платформа вже

залучила понад 1 мільйон користувачів, що свідчить про її ефективність і популярність. Таким чином, розширення навчання цифрової грамотності через платформу «Дія.Цифрова освіта» є не лише засобом підвищення обізнаності громадян, а й ефективним інструментом для зниження ризиків пов'язаних із використанням систем з ШІ.

Варто відзначити, що питання, пов'язані з правовим регулюванням використання штучного інтелекту, не залишаються поза увагою відповідних міжнародних та національних органів. Зокрема, найближчим часом планується проведення засідань Спеціального комітету з питань штучного інтелекту при Раді Європи (далі — «Комітет»), членом якого є і Україна. Під час цих засідань буде обговорено низку актуальних проблем, серед яких важливу роль відіграватимуть питання відповідальності за використання ШІ в різних сферах діяльності [3]. Окрім того, важливим кроком у правовому регулюванні є прийняття нового Закону про авторське право та суміжні права (№ 2811-IX), що набув чинності 1 січня 2023 року [4]. Закон передбачає захист цифрових активів, зокрема тих, що створюються штучним інтелектом. Відповідно до нововведень, правова охорона надається об'єктам, створеним за допомогою ШІ, протягом 25 років, що є важливим для забезпечення прав авторів і правової охорони результатів інтелектуальної діяльності, пов'язаних із використанням новітніх технологій.

Ці нововведення свідчать про прагнення законодавців адаптувати правову систему до швидко зростаючих можливостей і загроз, які несе використання штучного інтелекту. Однак на шляху до ефективного правового регулювання ШІ залишається низка питань, що потребують додаткового дослідження, зокрема в частині встановлення меж відповідальності за помилки або зловживання, пов'язані з використанням таких технологій. Крім того, необхідно визначити, яким чином можна реалізувати правовий статус цифрових створінь, що не мають фізичних властивостей, але можуть мати значний вплив на різні сфери людської діяльності, зокрема в адміністративному управлінні, правосудді та економічних відносинах.

З метою правового закріплення штучного інтелекту в Україні планується активна співпраця з міжнародними організаціями та залучення європейського досвіду. Це включатиме, зокрема, розробку стандартів захисту прав і свобод учасників таких відносин, а також Етичного кодексу використання штучного інтелекту. За допомогою міжнародних експертів планується створити правову базу, що забезпечить ефективне регулювання цих відносин на національному рівні [5, с. 151]. З огляду на ці тенденції, важливо, щоб українська правова система активно долучалась до розробки міжнародних стандартів і враховувала досвід інших країн у сфері захисту прав на цифрові активи, створені за допомогою ШІ. Такі кроки сприятимуть

РОЗДІЛ 6.**ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

не лише розвитку інновацій, а й створенню сприятливого правового середовища для творчої та наукової діяльності в умовах цифрової трансформації.

Станом на сьогодні Європейський Союз активно працює над розробкою Регламенту, який спрямований на врегулювання основних питань використання штучного інтелекту. Основними положеннями цього Регламенту є: мета сприяння впровадженню орієнтованого на людину та надійного ШІ, що забезпечить високий рівень захисту здоров'я, безпеки, основоположних прав, демократії та верховенства права, а також охорони навколишнього середовища від шкідливого впливу ШІ. Регламент також передбачає встановлення чітких правил та вимог щодо розміщення і використання систем ШІ, а також розробку заходів для підтримки інновацій у цій сфері. Окрему увагу буде приділено забезпеченню прозорості систем ШІ у взаємодії з фізичними особами, моніторингу ринку та нагляду за використанням технологій. Крім того, планується визначити певні обмеження та заборони на використання певних видів ШІ. Прийняття цього Регламенту планується на 2025 рік [6].

Цей крок стане важливим етапом у правовому регулюванні використання штучного інтелекту в ЄС, що дозволить гарантувати належний рівень безпеки та захисту прав громадян, а також сприятиме розвитку інновацій в рамках безпечного і етичного застосування ШІ на території Європи. Незважаючи на значну кількість міжнародних нормативно-правових актів та окремих національних законодавчих ініціатив, що врегулюють використання штучного інтелекту (ШІ), проблема чіткого визначення цього поняття залишається невирішеною. Визначення поняття ШІ є критично важливим для розробки ефективного механізму його регулювання, оскільки без чіткого розуміння сутності та основних характеристик цієї технології неможливо створити адекватну правову базу. Однак у законодавчих актах і наукових дослідженнях можна знайти різні тлумачення цього терміну.

Концепція розвитку ШІ в Україні визначає його як організовану сукупність інформаційних технологій, з використанням яких можливо виконувати складні та комплексні завдання за допомогою систем наукових методів і алгоритмів обробки інформації, яка або створена під час роботи, або отримана, а також створювати й використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень і алгоритми для досягнення поставлених цілей [1].

В наукових дослідженнях також пропонуються різні визначення ШІ. Одне з них визначає ШІ як здатність машин імітувати розум людини та когнітивні здібності, зокрема здатність збирати й адаптувати зовнішні дані, а також навчатися на їх основі приймати рішення та робити висновки так, як це робить людина [7]. Інші дослідження підкреслюють здатність ШІ до самонавчання [8] і до імітації людської поведінки з метою виконання певних

завдань, поступово удосконалюючись завдяки отриманій та обробленій інформації [9].

Таким чином, незважаючи на різноманітність підходів, важливою задачею для правового регулювання є розробка єдиного визначення ШІ, яке б уможливило створення ефективної правової бази для його використання в різних сферах життя.

З юридичної точки зору статус штучного інтелекту (ШІ) дійсно залишається відкритим питанням, що викликає значні труднощі у правовому регулюванні. Сучасні інформаційні технології дозволяють ШІ ставати все більш автономним від своїх творців (авторів), що ускладнює питання відповідальності за дії таких систем. Результати самовдосконалення (самонавчання) штучного інтелекту часто стають важко прогнозованими і не завжди можуть бути приписані конкретним особам, що створили ці технології. Це у свою чергу породжує актуальну проблему визначення правосуб'єктності ШІ, зокрема, чи може штучний інтелект бути суб'єктом правовідносин та нести відповідальність за свої дії, зокрема за правопорушення.

Як відзначають дослідники, визначення правосуб'єктності ШІ залишається відкритим через його суттєву відмінність від живих істот. Біологічно ШІ є неживим, позбавленим здатності до чутливості на даному етапі розвитку, хоча варто зазначити, що наукові розробки з емоційного інтелекту можуть змінити це в майбутньому. У зв'язку з цим, на даному етапі розвитку більшість правознавців пропонують розглядати ШІ як об'єкт цивільних прав, а не суб'єкта, оскільки його дії не можуть бути прирівняні до дій людини [10]. Це дозволяє уникнути складнощів, пов'язаних з приписуванням правосуб'єктності технології, і забезпечує захист людини від можливих негативних наслідків, спричинених неконтрольованою діяльністю ШІ. Проте, незважаючи на існуючі міжнародні резолюції та висновки робочих груп Європейського Союзу, які визнають, що ШІ має певний статус у контексті авторського права [11], на сьогодні немає універсального механізму, що визначав би відповідальність ШІ. Міжнародні нормативно-правові акти ще не виробили єдиної моделі для визначення правової відповідальності таких технологій, що спричиняє труднощі в їх регулюванні на глобальному рівні.

Питання правового захисту продуктів, створених штучним інтелектом (ШІ), досі залишається одним із найбільш спірних у правовій сфері, оскільки вчені та законодавці ведуть активні дискусії щодо того, чи потрібно захищати такі твори за допомогою авторських прав, патентів чи інших правових механізмів, або ж взагалі відмовитися від правового захисту цих результатів діяльності [13]. Проблема ускладнюється тим, що на сьогоднішній день відсутній єдиний підхід до визначення правового статусу

РОЗДІЛ 6.**ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

результатів інтелектуальної діяльності, створених штучним інтелектом, що викликає непорозуміння у правовій практиці та потребує подальшого врегулювання.

Європарламент активно працює над цією проблемою, наголошуючи, що регулювання відносин у сфері ШІ ще знаходиться на етапі розробки. Як зазначається в одному з документів, всі супутні питання, зокрема щодо статусу результату інтелектуальної діяльності, створеного ШІ, наразі не отримали чітких визначень у спеціальних положеннях законодавства [14]. Враховуючи це, питання захисту продуктів діяльності ШІ потребує комплексного підходу, що враховує як технологічний прогрес, так і правові виклики.

На сьогодні виокремлюють три основні підходи до вирішення цього питання:

1. Автором є розробник ШІ: за цього підходу вважається, що особа, яка створила систему ШІ, є правовласником результатів, що створюються цією системою. Тобто, як і у випадку з традиційними творами, розробник може претендувати на авторські права або інші види захисту прав на результати діяльності ШІ.

2. Автором є користувач ШІ: згідно з цим підходом, автором продукту вважається той, хто використовує систему ШІ для створення результатів, тобто той, хто безпосередньо інтегрує або управляє роботою системи для досягнення конкретних результатів. Це є більш зручним для користувачів, які не розробляють саму систему, але активно використовують її в своїй роботі.

3. Автором є сам ШІ: третій підхід полягає в тому, щоб визнати ШІ автономним автором результатів своєї діяльності, що викликає великі суперечки через відсутність чіткої правосуб'єктності таких систем. Цей підхід є найбільш революційним і передбачає визнання ШІ самостійним суб'єктом правовідносин, хоча наразі це є малоймовірним, з огляду на існуючі юридичні традиції та принципи.[15]

З огляду на швидкий розвиток технологій штучного інтелекту та їх активне використання в різних сферах діяльності, питання правового статусу результатів, створених ШІ, потребує термінового врегулювання на законодавчому рівні. Особливо це стосується таких аспектів, як визначення прав на інтелектуальну власність, відповідальність за порушення законів, створення механізмів захисту прав осіб, чиї інтереси можуть бути порушені діями ШІ, а також встановлення правил етичного використання технологій.

Законодавці різних країн наразі працюють над розробкою нормативних актів, які повинні врахувати як інноваційні можливості ШІ, так і необхідність захисту прав людини, зокрема права на приватність і захист персональних даних. У цьому контексті важливо звернути увагу на розробку міжнародних

стандартів і рекомендацій, які б регулювали використання ШІ в рамках глобальної цифрової економіки.

Висновки. Подальший розвиток правового регулювання штучного інтелекту (ШІ) вимагає впровадження комплексних підходів, що дозволяють не лише захистити права осіб, що взаємодіють із технологіями, але й зберегти баланс між інноваціями та етикою. Одним із основних завдань є створення ефективних механізмів, що дозволяють забезпечити належну відповідальність за дії, вчинені за допомогою ШІ. Водночас необхідно враховувати безперервне вдосконалення технологій, що ускладнює традиційні підходи до правової відповідальності. ШІ знаходить своє застосування і в юридичній практиці, де його здатність до обробки великих обсягів інформації може значно полегшити судовий процес. Системи, що використовують штучний інтелект, можуть бути застосовані для автоматизації аналізу юридичних документів, прогнозування результатів судових справ на основі великих даних, а також для визначення більш ефективних правових стратегій у процесах. Одним з головних пріоритетів є гарантування дотримання основоположних прав людини під час використання ШІ, зокрема право на приватність і захист персональних даних. Існують також побоювання щодо дискримінаційних алгоритмів, які можуть виникнути через неправильно налаштовані системи ШІ. Це може стати проблемою у випадку, якщо ШІ використовуються для прийняття рішень у критичних сферах, таких як судочинство, охорона здоров'я чи фінансові послуги.

В Україні до 2026 року необхідно розробити та прийняти Закон «Про штучний інтелект в адміністративному праві», який встановить правові засади використання ШІ в публічному управлінні, адміністративному судочинстві та надання електронних послуг. Закон має передбачати класифікацію систем ШІ за ступенем автономності та ризику, визначення відповідальності за рішення, ухвалені з використанням ШІ, забезпечення прозорості, можливості оскарження рішень, а також заборону використання ШІ у випадках, де це може порушувати права людини. Паралельно слід створити спеціальний орган при Міністерстві цифрової трансформації України – Національний центр сертифікації ШІ, який здійснюватиме акредитацію та перевірку систем штучного інтелекту, видаватиме сертифікати відповідності, вестиме реєстр сертифікованих рішень та контролюватиме впровадження ШІ в адміністративну сферу. Також необхідно впровадити Етичний кодекс для розробників та користувачів систем ШІ, який міститиме принципи прозорості, справедливості, безпеки, обов'язок інформувати користувача про застосування ШІ, запобігання упередженим алгоритмам і захист персональних даних. Кодекс має стати обов'язковою складовою процедури сертифікації, а для його дотримання

РОЗДІЛ 6.**ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

варто створити етичний комітет при Мінцифрі та організувати відповідні освітні програми для державних службовців і фахівців ІТ-сфери.

Враховуючи ці виклики, розробка етичних стандартів для ШІ має бути невід'ємною частиною процесу регулювання цієї технології. Це включає в себе створення кодексів етики для розробників, користувачів і організацій, що впроваджують ШІ у різних сферах діяльності. Перспективи правового регулювання ШІ залежать від того, наскільки ефективно національні уряди та міжнародні організації зможуть адаптувати свої нормативно-правові акти до швидко змінюваної технологічної реальності. Під час розробки нових норм необхідно враховувати не лише інтереси держави та бізнесу, але й забезпечення безпеки та прав громадян у цифровому середовищі.

Цей розвиток показує важливість постійної адаптації правових норм до нових реалій, створюючи правову основу, яка забезпечить баланс між інноваціями та захистом прав людини. Рішення, що будуть прийняті у найближчі роки, матимуть важливе значення для забезпечення сталого та етичного розвитку штучного інтелекту в світі. Таким чином, попри існуючі міжнародні ініціативи та намагання вирішити проблеми правової регламентації ШІ, ця сфера залишається однією з найбільш складних та динамічних, що вимагає подальших досліджень та розробки чіткої правової бази для забезпечення ефективного управління ризиками та можливостями, які приносить розвиток технологій штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

- [1] Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження КМУ від 02.12.2020 № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
- [2] Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Brussels, 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>
- [3] Клян А. Правове регулювання штучного інтелекту в Україні та світі. 2022. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/pravove-regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-ta-sviti/>
- [4] Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
- [5] Токарева К.С., Савліва Н.О. Особливості правового регулювання штучного інтелекту в Україні. Юридич- ний вісник. № 3 (60). 2021. С. 148–153. DOI: 10.18372/2307-9061.60.15967
- [6] Як у ЄС врегулюють штучний інтелект та чого чекати Україні? Національна асоціація адвокатів України. 9.08.2023. URL: <https://unba.org.ua/news/8247-yak-u-es-vregulyuyut-shtuchnij-intelekt-ta-chogo-chekati-ukraini.html>
- [7] Даниленко Ю. Від Ш до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. РЕКА.MEDIA. 2022. 1 лют. URL: <https://speka.media/ai/vid-s-doi-shho-take-stuchii-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-hv7039#klyucovi-gravci-rinku-si-kompaniyi>
- [8] Тарасевич Т.Ю. Правове регулювання штучного інтелекту у сфері репродуктивних функцій людини: сучасні виклики та перспективи реалізації. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. Серія ПРАВО. Випуск 75: частина 1. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.20>
- [9] Татаренко Г. В., Карпенко М. В. Міжнародно-правове регулювання технологій штучного інтелекту в бойових діях Актуальні проблеми права: теорія і практика № 2(46), 2023. URL: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-135-145>